

DIVÂNÜ LÛGATİ’T-TÛRK’TE ANLAMA VE ANLATMA BECERİLERİNE İLİŞKİN ÖRNEKLER

*Zekerya BATUR**

ÖZET

Dil öğretimi, dil becerileri ile dil bilgisi kurallarının eşgüdümüyle gerçekleşen uzun bir süreçtir. Bu süreçte dil becerilerinden olan anlama (dinleme-okuma) ve anlatma (konuşma-yazma) becerilerinin birlikte yürütülmesi ve dil bilgisi kurallarıyla desteklenerek sürdürülmesi, dil öğretiminin başarısı açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu çalışma doküman incelemesine dayalı olarak yapılmış, çalışmada Divânü Lûgati’t-Türk’teki (DLT) dil becerileri tespit edilmeye çalışılmıştır. DLT’de sırasıyla dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geçtiği cümle ve madde başları taranarak incelenmiştir. Eserde, beceriler verilirken günlük konuşma dilindeki kelimelerin kullanıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: DLT, dil öğretimi, dil becerileri.

THE EXAMPLES OF COMPREHENSIVE AND NARRATIVE SKILLS IN DIVANU LUGATI’T-TURK

ABSTRACT

Language teaching is a lengthy process which comes into being through the coordination of language skills and grammar rules. It is of great importance for the success of language teaching that comprehensive (listening-reading) and narrative (speaking-writing) skills are carried out hand in hand and supported by grammar rules in that process. This work was produced through document analysis and is aimed at determining the language skills in Divanu Lugati’t Turk (DLT). For this purpose, the sentences and article titles in DLT were scanned and studied respectively in terms of listening, speaking, reading and writing skills. It was concluded that, while these skills are conveyed, words of everyday speech were used in DLT.

Keywords: DLT, language teaching, language skills.

* Yrd. Doç. Dr., Uşak Ü. Eğt. Fak. Türkçe Eğt. Böl. El-mek: zekeryabatur9@gmail.com

1. Giriş

"Ana dili, başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireyin bir toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir" (Aksan, 1975: 20). Başka bir tanımla ana dili, bir milletin varlığını kanıtlayan belgelerden biri olup milleti oluşturan ve bir arada tutan bağı taşıyan araç olarak dile getirilmektedir (Akarsu, 1984: 6, 20; Demir ve Yapıcı, 2007: 180; Kavcar, 1999: 143). Bu belgede toplumun yaşayış biçimi ve yaşama dair algıları görülmektedir. Ana dili, genelde toplumu özelde ise bireyi şekillendiren ve karakterize etme özelliği olan bir araç şeklinde tanımlanmaktadır. Birey doğuştan itibaren bu özellikleri edinmeye başlamaktadır (Aksan, 1999: 15; Tulasiewicz and Adams, 2005: 5). Bu aracın eğitimi ve öğretimi sistematik olabildiği gibi yaygın bir şekilde de yapılabilmektedir (Yalçın, 2002: 29). Ana dili öğretimini örgünleştiren ve belli bir plan dâhilinde öğretimini sağlayan unsurlardan biri de Türkçe öğretimidir. Bu öğretim, dil becerileriyle birlikte bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak yapılmaktadır (Özdemir, 1983: 24; Sever, Kaya ve Aslan, 2006: 13). Türkçe öğretimi okullarda bir ders olarak verilmekle birlikte, aynı mantıkla yabancılara dil öğretmek amacıyla da yapılma özelliği olan bir dil öğretim programıdır. Bu bağlamda yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla çeşitli materyaller geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmalar arasında ve ilk örneklerden biri olarak DLT adlı eser görülmektedir. Bu eser, Araçlara Türkçe öğretmek amacıyla yazılmış, eserde dille ilgili örneklerin yanı sıra Türk kültürüne ait motifler de verilmiştir (Polat, 1999: 19). Eserde, dil öğretimi yapılırken olabildiğince soyut kurallardan kaçınılmıştır. Türk toplumuna ait güzel destan ve şiir örnekleri verilmiş, Türkçenin incelikleri bu örneklerden hareketle öğretilmeye çalışılmıştır. Kelimelerin anlamları verilirken sıklıkla diğer lehçelerdeki karşılıkları yazılmış ve dil öğretimini kolaylaştıran tekniklerden biri olan karşılaştırma tekniğine başvurulmuştur. Bu teknikle bir kelimenin farklı söyleyiş ve morfolojik özellikleri de gözler önüne serilmiştir. Eserde, günlük konuşmalardan yararlanılarak dil öğretiminin nihai hedefi olan işlevsellik özelliği sürekli canlı tutulmuştur. Dil öğretiminde, öğretimi dil bilgisi kurallarına boğmak yerine örneklerle sık sık tekrarlara gidilmiştir. Dilin kuralları, ses ya da anlam değişimleri göz önünde bulundurularak açıklanmıştır.

DLT' de dil öğretimini güçlendiren en önemli bulgularından biri önceden verilmiş kuralların yeri geldiğinde tekrar ettirilerek öğrenmede kalıcılığı sağlama yöntemidir. Çalışmanın konusunu oluşturan dil becerileri de eserde bu anlayışla verilmiştir. Dil becerileri verilirken dinleme ile konuşma, yazma ile okuma bitişik ve birbirleriyle bağlantılı ve beceriler arasında anlamlı ilişki kurularak aktarılmıştır.

2. Yöntem

Bu çalışma betimsel olup doküman incelemesine dayalı olarak yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39). Çalışmanın amacı Divânü Lûgati't-Türk'teki (DLT) temel dil becerilerini (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) belirlemektir. Dil becerileri belirlenirken eserdeki madde başları ve buna ait örnekler dikkate alınarak tasnif edilmiştir.

3. Dil Becerileri Açısından Divânü Lûgati't-Türk

3.1. Dinleme

Ana dili öğretimi ya da dil öğretiminin en önemli becerilerden biri dinlemedir (Wacker-Hawkins 1996: 14-15). Bu beceri anne karnında başlar ve yaşam boyu devam etmektedir (Güneş, 2007: 73). Buna rağmen dinleme becerisi diğer dil becerileri arasında ihmal edilmiş bir beceri olarak nitelendirilmektedir (Thompkins Fried-Smith 1987: 30; Özbay 2003: 93). Dinleme becerisinin geliştirilmesinde birçok faktör etkili olabilmektedir (Harley, 2000: 772; Özbay, 2001: 13; Temur, 2001: 66). Yaşanılan çevre, aile yapısı ve sosyokültürel özellikler dinleme eğitim ve öğretimini şekillendiren birer nitelik olarak değerlendirilmektedir. Dinleme becerisinin doğru bir

şekilde geliştirilmesinde konuşanın kullandıkları kelimeler buna bağlı olarak üslubu bu anlamda önemli bir unsur olduğu Kaşgarlı Mahmud tarafından her fırsatta örneklerle vurgulanmıştır. Eserde dil becerileri verilirken genel karşılaştırmalar yerine doğrudan güncel yaşamdan örnekler verilerek dil öğretimi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Eserde yer alan dinleme becerisiyle ilgili örnekler aşağıda verilmiştir:

3.1.1. Divânü Lûgati't-Türk'te Dinleme Becerisi ile İlgili Bulgular

3.1.1.1. Dinleme-Anlama Örnekleri

Dil öğretiminin başarıya ulaşmasında dinlediğini anlamının önemli bir yeri bulunmaktadır. Bunun yanında günlük yaşam ve sosyal ilişkileri sürdürmede başarılı olmanın doğru anlamaya bağlı olduğu sıkça dile getirilmektedir (Çifçi, 2001: 166; Çiftçi, 2007: 231; Özbay, 2005: 55). Eserde de bu noktanın vurgulandığı görülmekte ve dinlemenin, söyleneni anlamının önemli koşullardan biri olduğu belirtilmiştir.

“Üs es körüp yüksek kalık kodı çakar

Bilge kişi öğüt berip tawrak ukar”

Kerkes kuşu leşi gördüğü zaman iner ve yüksek havadan süzülür. Bilgin adamın avı da öğüttür. Bilgin kişinin öğüdünü işittiği zaman ezberler ve anlar (DLT, C.III, 2006: 46).

Anğlamak: anlamak. “Ol sözüğ anğladı=o, sözü anladı.” (DLT, C.I 2006: 290).

Ukuldı: “Bu söz ukuldı=bu söz bilindi, anlaşıldı.” I, 197

Uksamak: anlamak istemek. “Er sözüğ uksadı=adam sözü anlamak istedi.” I, 277

Öklenmek: dinlenmek; önceden anlamayıp sonradan anlamak; (çocuk) büyümek. (DLT, C.I 2006: 259, 298). Bir adam önce anlamayıp ta sonradan anlarsa buna “öklendi” denir.

Yalım: yalım kaya= sarp, dik kaya “Teslim sözüğ uksa bolmas, yalım kaya yıksa bolmas= çok sözü anlamak olmaz, yalçın kaya yıkılmak olmaz” (İnsan çok sözü anlayamaz, nasıl ki dağdan yalçın kayayı yıkamaz). Bu sav, sözü uzatmaması emrolunan kimse için söylenir (DLT, C.III, 2006: 20).

3.1.1.2. Dinleme-İşitme Örnekleri

Eserde dinleme sırasında bir kimsenin söylenen şeyleri dikkate almadığı durumlarda toplumun bu tür insanlara bazı sıfatlar yakıştırdığı görülmektedir. Dinleme sırasında işitme ve işitilene anlamının farklı beceriler gerektirdiği de belirtilmektedir.

Arkuk kişi: söz dinlemez, kalp, inatçı kimse (DLT, C.I, 2006: 109).

Bagırlıg: kimseyi dinlemeyen (DLT, C.I, 2006: 494). Bu söz Araplarda “Bizim ciğerlerimiz deveninkinden daha büyüktür.” Anlamında kullanılmıştır.

Edhgermek: iyi görmek, iyi bulmak, kulak asmak, dinlemek, düzeltmek (DLT, C.I, 2006: 227, 237; C.II, 2006: 29).

Köwezlik:

“Eşitip ata ananğnınğ sawlarını kadırma

Nenğ kut bulup köwezlik kılımp yana kutarma.”

Ananın babanın sözünü işiterek öğütlerini reddetme; mala ve talihe eriştiğinde şımarıklık yaparak kudurma.

Turkish Studies

Tıngladı: dinlemek “**Er söz tıngladı**=adam söz dinledi.” (DLT, C.III 2006:403).

Tınglaşdı: dinlemekte yarış etmek. “**Ol mening birle söz tınglaştı**=o, benimle söz dinlemekte yarış etti.” (DLT, C.III 2006: 398).

Tınglattı: dinletmek “**Ol manğa söz tınglattı**=o bana söz dinletti.” (DLT, C.II 2006: 359).

3.1.1.3. Dinleme-Görgü Kuralları

Dinleme sırasında karşıdaki insanı dinlememek o insana karşı saygısızlık olarak nitelendirilmektedir (Şahin, 2011: 185). Bu yaklaşım dinleme eğitimi açısından da göz önünde bulundurulması gereken görgü kurallarından biridir. Eserde, dinleme sırasında dikkat edilmesi gereken noktalar ilgili cümlelerde göze çarpmaktadır.

Tınglemek: dinlemek. “**Tıngle sözüm külgüsüz**= sözümü gülmeksizin dinle!” (DLT, C.I 2006: 96).

Üznemek: karşı koymak, söz dinlememek “**Ogul ataka üznedi**=çocuk babasına karşı koydu, sözünü dinlemedi.” (DLT, C.I 2006: 288).

Saw: söz.

“**Bilge eren sawların algıl ögüt**

Edhgü sawıǵ edhlese özge singir,

Bilgin adamların sözlerini ögüt olarak al, iyi söz tesir ederse öze siner (DLT, C.III, 2006: 155).

Eserdeki dinlemeyle ilgili kelime ve kavramlar incelediğinde dinlemenin temelinde konuşma becerisinin olması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında dinlemenin anlamayı, bunun da iyi görmeyi ve doğru değerlendirmeyi sağladığı anlaşılmaktadır. Eserde, dinlemeyi etkileyen en önemli özelliklerden birinin de konuşmacının gereksiz ya da uzun bir konuşma yaparak dinleme sürecine zarar verebileceği noktasına değinilmesidir. Konuşmacının kendini dinletmesi dinleme eğitimi için vazgeçilmez unsurlardan biri olarak görülmektedir. Bunun için konuşma sırasında hem konuşanın hem de dinleyenin ciddi olması ön koşullar arasında değerlendirilmiştir. Aksi takdirde dinlemenin olmaması durumunda bazı sorunların doğabileceği belirtilmiştir. Dinleme eğitiminin doğru dinlemeyle ilişkisi bu şekilde ortaya konulmuştur. Eserde, dinleme sırasında kişisel takıntıların olması halinde hem dinlemenin hem de konuşmanın bu durumdan olumsuz etkilenebileceği vurgulanmıştır. Ayrıca, dinleme becerisinin geliştirilmesinde bilgili ve deneyimli insanların katkısı olduğuna dikkat çekilmiştir; çünkü bu tür insanları dinlemek, onların söylediklerini yaşama geçirmek, dinleyen kişiye birçok katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda dinlemenin ana çerçevesinde dinlediğini anlamanın olduğu söylenebilir.

3.2. Konuşma

Konuşma, duygu ve düşüncelerin belli kurallara göre dile getirilmesidir (Özbay, 2006: 89). Genel anlamda ana dili özelde ise dil eğitimi ve öğretiminde konuşma diğer becerilere göre daha fazla kullanılmakta, diğer beceriler arasında anahtar rol oynamaktadır (Akyol, 2006: 20). Bu anlamda konuşma becerisinin geliştirilmesi durumunda diğer becerilerin de buna bağlı olarak geliştirilmesi beklenilmektedir. Bu beceri, anlatma becerisi olarak günlük yaşamda en fazla kullanılan becerilerden biridir. Bu nedenle konuşma becerisini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır: Fizyolojik, fiziksel, sosyolojik, psikolojik ve zihinsel gibi faktörler konuşma becerisini etkileyebilmektedir (Taşer, 1980: 12). Konuşmayı etkileyen bu faktörlerin her biri kendi içinde de dil öğretimini etkileyebilme niteliği taşımaktadır. Bu anlamda sosyokültürel yapı içerisinde konuşmaya diğer becerilere göre daha fazla yer verildiği bilinmektedir. Toplumda, konuşmanın nerede ve nasıl yapılacağı, konuşmayı yapan bireyin nitelikleri ve dinleyen insanlar üzerindeki etkileri sürekli tartışılmaktadır. Bu duruma atasözlerinde de

sıkça rastlanılmaktadır. “İnsan konuşa konuşa, hayvan koklaşa koklaşa; dilden gelen elden gelse, her fukara padişah olur; dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim; istediğini söyleyen istemediğini iştir; bülbülün çektiği dili belası.” gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür. Toplumun konuşma ya da dil konusundaki yaklaşımı açıkça görülmektedir.

DLT’de de konuşma kuralları ile ilgili bazı konular verilmiştir:

3.2.1. Divânü Lûgâti't-Türk'te Konuşma Becerisi ile İlgili Bulgular

“Külse kişi yüziğe körklüg yüzün körüngil

Yawlak ködhez tılnğni edhgü sawıg tilengil”

Yüzüne bir adam gülse, onun gibi sen de tatlı yüzle karşıla, dilini sıkı koru, sözde ve anlamda iyi konuşma iste (DLT, C.III, 2006: 43).

Aç: açlık. “**Aç ne yemes, tok ne demes**= aç ne yemez, tok ne demez.” Aç önüne konan yemeği yer, bırakmaz; tok olan aç kimseye neler söylemez (DLT, C.I, 2006: 79).

Ayturdi: söyletmek. “**Ol manğa söz ayturdi**=o, bana söz söyletti.” (DLT, C.I, 2006: 269).

Balu balu: ninni. Kadınlar beşikte çocuğu uyutmak için söylerler (DLT, C.III, 2006: 233).

Erdem: edep, terbiye. “**Erdem başı tıl**=edebin başı dil.” (DLT, C.I, 2006: 107).

Bayık: “**bayık söz**=doğru söz” (DLT, C.III, 2006: 166).

Kadhın: kayın, dönür, hısım. “**Kadaş demiş kaymaduk, kadhın demiş kaymış**=kardeş demiş tınmamış, dönüp bakmamış; kayın demiş iltifat etmiş.” Bu söz saygı için söylenir (DLT, C.I, 2006: 403).

Kaydı: iltifat (kayar-kaymak). “**Kirü kaydı**=arkasına baktı, iltifat etti.” (DLT, C.III, 2006: 245).

Kefgek: kekeleyen kimse (DLT, C.II, 2006: 289).

Keleçü: söz (DLT, C.I, 2006: 445).

Köngerdi: doğrultmak; doğru yolu göstermek, kılavuzlamak; doğruyu söyletmek. “**Beg ogrını köngerdi**=bey hırsıza doğruyu söyletti.” (DLT, C.II, 2006: 196, 197).

Ot: ateş. “**Ot tese ağız köymes**=ateş demekle ağız yanmaz.” Bu söz sözünden cayan kişi için söylenir (DLT, C.I, 2006: 43).

Ula: alamet. “**Ula bolsa yol azmas, bilig bolsa söz yazmas**=alamet olsa yol azmaz, bilgi bulunsa söz şaşmaz.” (DLT, C.I, 2006: 92).

Ündedi: ünlemek, çağırmak. “**Ol meni ündedi**=o, beni çağırdı, ünledi.” (DLT, C.I, 2006: 273).

“Ünde buluğ tabaru tawrak kelip yügürgil

Kurgak yılın budhun kör anda tüşer kodı ol”

Seni yaşlı bir adam çağırırsa, çağırmasına icab et, ona doğru koş. Kıtlık yıllarında kavmin nereye konarsa onlarla beraber in (DLT, C.III, 2006: 69).

Sagrak: kap. “**Sawın sagrakka tegir**=güzel sözle sürahiye erişilir.” (DLT, C.I, 2006: 471).

Sawlaşmak: birbirine sav söylemek; salık vermek; herhangi bir şey üzerine konuşmak, “**Ol meing birle sawlaştı**=o, bana atasözleri söyledi, ben de ona söyledim.” Birbirine salık verme, hikâye

ve konuşma üzerine olan herhangi bir şeyi ve başkasını söylemek için de böyle denir (DLT, C.II, 2006: 215-216).

Sawladı: söylemek, “**Ol telim savladı**=o, çok söz söyledi.” (DLT, C.III, 2006: 197).

Sap: bir söze verilecek cevap. “**Ol sözkeli sap bermes**=o, söze sıra vermez.” (DLT, C.III, 2006: 145).

Sözledi: söylemek, konuşmak. (DLT, C.III, 2006: 296). “**Ol manğa söz sözledi**=o, bana söz söyledi.” (DLT, C.III, 2006: 297).

Sözleşdi: söyleşmek, konuşmak. “**Ol meniñ birle sözleşdi**=o, benimle söyleşti.” (DLT, C.II, 2006: 215).

Sumlıdı: Türkçeden başka bir dille konuşmak. “**Er sumlıdı**=adam Türkçeden başka bir dil konuştu.” (DLT, C.III, 2006: 298).

Sumluşdı: hiç Türkçe bilmeyen Farsların kendi dillerince konuşması, “**Tat kamuğ sumluşdı**=Fars kendi dillerince konuştular.” (DLT, C.I, 2006: 36, 349, 454, 483, 486; DLT, C.II, 2006: 3, 216, 280, 281, 294).

Sayrattı: çok söyletmek. “**Ol anğar sayrattı sözüğ**=o, ona çok söz söyletti.” (DLT, C.II, 2006: 357).

Sözletti: söyletmek (sözletür-sözletmek). “**Ol meni sözletti**= o, beni söyletti.” (DLT, C.II, 2006: 346).

Sumlıttı: yabancı dil ile söyletmek. “**Ol anı sumlıttı**=o, onu Türklerin bilmediği sözle söyletti.” (DLT, C.II, 2006: 347).

Tatlaşdı: Türkçe konuşmayan. “**Olar ikki birle tatlaşdı**=onlar ikisi birbiriyle Farsça konuştular.” Uygurca konuşurlar da yine böyle söylenir (DLT, C.II, 2006: 206).

Tedi: söylemek.(ter-timek). “**Ol manğa andağ tedi**=o bana öyle söyledi.” (DLT, C.III, 2006: 247).

Tegürdü: “**Ol anğa söz tegürdü**=o, ona söz dokundurdu, dille incitti.” (DLT, C.I, 2006: 335).

Tergi: sofraya. “**Tılın tergiğe tegir**=dil ile sofraya erişilir.” Bu sav, faziletini sözleriyle bildirmekle emrolunun kişi için söylenir (DLT, C.I, 2006: 429).

Tetürdi: söyletmek, dedirtmek (tetürür-tetürmek). “**Ol andağ tetürdi**=o, öyle söyletti, öyle dedirtti.” (DLT, C.III, 2006: 186).

Tıdhlındı: kaçınmak. “**Er iştin tıdhlındı**=adam işten kaçındı, tıydı.” Söz söylerken duraklarsa yine böyle söylenir. (DLT, C.II, 2006: 242).

Tıl tegürmek: dil uzatmak, söz dokundurmak, dille (sözle) incitmek (DLT, C.I, 2006: 336).

Tıl: dil. “**Erdem başı tıl**=faziletin başı dildir.” (DLT, C.I, 2006: 336); “**Ol anğar tıl**”; “**Ol begge tıl tegürdi**=o, beye dil uzattı.” (DLT, C.III, 2006: 134); “**Tılda çıkar edhgü söz**=iyi söz dilden çıkar.” (DLT, C.III, 2006: 161).

Tügdi: “**Tılın tügmişni tışın yazmas**=dil ile bağlanan dişle çözülmez.” (DLT, C.II, 2006: 20).

Tılıkdı: konuşmak, haber vermek; dile düşmek; “**Kişi meniñ birle tılıktı**=adam benimle konuştu.”, “**Er ısız tılıktı**=o adamın ırsızlığı dile düştü.” (DLT, C.II, 2006: 116, 117).

Yanğradı: saklanması gerekeni açığa vurmamak, söylemek. “**Ol bir söz yanğradı**=o, saklanması gereken sözü söyledi.” DLT, C.II, 2006: 359; DLT, C.III, 2006: 404).

Turkish Studies

Yıdhlışadı: “Kişi sözleşü yılki yıdhlışu=insan sözleşerek, hayvan koklaşarak anlaşır.” (DLT, C.III, 2006: 104).

Yanğşattı: ikrar ettirmek. “Ol anıñ başın yanğşattı=o, onun başını ağrıtabak şekilde çok söz söyledi.” (DLT, C.II, 2006: 359).

Yasılamak: yassılamak, yaymak; sözü açık, geniş ve kinayesiz söylemek. “Ol yasıladı nenği= o, bir şeyi, sofraya üzerine yayılan hamur gibi yaydı. Ol sözü yasıladı= o, sözü açıkça, genişçe söyledi, kinaye yoluyla söylemedi.” (DLT, C.III, 2006: 328).

Yır: şarkı, gazel söylemek, ırlamak. “Ol yır yırladı=o, şarkı söyledi.” (DLT, C.III, 2006: 3, 308)

Yoruk: uz dilli, fasih dil (DLT, C.III, 2006: 15).

Yumşattı: sepiletmek, yumuşatmak, sözü veya kitabı çabuk çabuk söylemek ve okumak. “Ol er söziğ yumşattı= o, adam sözü çabuk çabuk söyledi, Kur'anı çabuk çabuk okur, ezberlerse yine bu söz söylenir.” (DLT, C.II, 2006: 354).

Eserde, konuşmanın kuralları olduğu günlük konuşmalardan örneklerle verildiği görülmüştür. Bu durumda günlük iletişimde dikkat edilmesi gereken noktalar hakkında ipucular sezdirilmektedir. Örneğin bireyin konuşma sırasında takındığı tavır dinleyiciyi olumlu ya da olumsuz etkileyebileceği belirtilmiştir. Konuşmanın yerinde ve zamanında yapılması bir erdemlik olduğu sıkça dile getirilmektedir (**Erdem başı tıl**=faziletin başı dildir). Eserde, konuşma sırasında verilen sözlerin tutulması halinde, ileride ortaya çıkabilecek iletişim çatışmalarını büyük ölçüde ortadan kaldırayabileceğini, kullanılan güzel sözlerin ise dinleyen tarafından kabul görmesi durumunda konuşmanın önemini bir kat daha arttıracakını sezdirilmektedir. Bunun yanında özellikle deneyimli ve yaşlı insanların konuşmalarına değer verilmesi gerektiği de vurgulanmıştır (**Ünde buluş tabaru tawrak kelip yügürgil, kurgak yılın budhun kör anda tüşer kodı ol**=Seni yaşlı bir adam çağırırsa, çağırmasına icap et, ona doğru koş. Kıtık yıllarında kavmin nereye konarsa onlarla beraber in). Konuşma sırasında gereksiz yere konuşmamak gerektiği, konuşulduğunda ise konuşanın söylediği sözlerin değerini yitireceği belirtilmiştir.

Konuşma eğitiminde bilgi ve birikimin önemli olduğu sıkça dile getirilmektedir. Eserde buna ilişkin bulgulardan biri yaşlı ve deneyimli insanların dinlenilmesi ve bunların sözlerine değer verilmesi durumunda bireyin kişilik gelişimine katkısı dile getirilmiştir.

3.3. Okuma

Okuma eylemi, bir şeyi anlama ve kavramanın en önemli aşamalarından biri olarak düşünülmektedir (Çifçi, 2000: 178; Özbay, 2006: 1; Welsch, 2006: 180). Dil öğretiminde ya da Türkçe öğretiminde okuma becerisi her fırsatta kullanılmaktadır. Bu nedenle okuma becerisinin sorunsuz olması gerekmektedir. Dil öğretimi sırasında aynı zamanda kültür öğretimi yapılmaktadır. Okuma metinler bu noktadan itibaren devreye girmektedir. Metinlerin doğru seçilmesi ve nitelikli olması son derece önemlidir. Başta ana dili öğrenen öte yandan da yabancı dil öğrenenler için okuma materyallerinin içerik özellikleri eğitim ve öğretimin vazgeçilmez unsurlardan biri olarak görülmektedir.

Okuma eylemi, bir dilin inceliklerini görme ve o dile ait kuralları çözme açısından önemli bir beceridir. Bu beceride şifre çözme ve zihinsel işlemler sıkça kullanılmaktadır. Bu anlamda okuma becerisi süreklilik gerektiren bir eylemdir. Eserde okuma becerisine ilişkin bulgular ise aşağıda verilmiştir.

Turkish Studies

3.3.1. Divânü Lûgâti't-Türk'te Okuma Becerisi ile İlgili Bulgular

Okıdı: okumak, çağırmaq (okır-okımak). “**Ol meni okıdı**=o, beni çağırdı; er bitik okıdı=adam kitap okudu.” (DLT, C.III, 2006: 254).

Okıldı (okılır-okılmak): “**Bitik okıldı**=kitap okundu.” (DLT, C.I, 2006: 197)

Okındı: (okınur-okınmak) “**Bitik okındı**=kitap okundu; ol bitik okundu=o, gerçekten okumadığı kendini kitap okur gibi gösterdi.” (DLT, C.I, 2006: 202, 203).

Okışamak: okuşmak, okumakta yardım ve yarış etmek. “**Ol meniğ birle bitik okışdı**=o, benimle kitap okumakta yarış etti.” (DLT, C.I, 2006: 186).

Okıtgan: çok okutan. “**Bu bitik ol kişini okıtgan**=bu kitap, insanı çok okutturur.” (DLT, C.I, 2006: 156).

Okıttı: okutmak(okıtur-okıtmak). “**Ol manğa bitik okıttı**=o, bana kitap okuttu.” (DLT, C.I, 2006: 212).

Okıtsadı: okutmak istemek, çağırmaq istemek (okıtsar-okıtsamak). “**Ol bitig okıtsadı**=o, mektup okutmak istedi.” (DLT, C.I, 2006: 302).

Sekrittı: atlatmak (sekritür-sekritmek). “**Ol bitik okır erken sekrittı**=o, kitap okurken atlattı.” (DLT, C.II, 2006: 333).

Eserde, okuma becerisi genel olarak temel anlamında kullanılmış, kitap okumak ya da okutmak şeklinde dile getirilmiştir. Eserin birçok yerinde mektup okumak da okuma eylemine yer verilmiştir. Örneklerde, kitap okuma sırasında insanların yarış ettikleri, hatta bazılarının kitap okur gibi yaparak bazı davranışlar sergiledikleri belirtilmiştir. Kitap okuma eyleminin sıkça eserde kullanılması okumanın toplum tarafından önemsendiğine işaret etmektedir. Ayrıca okuyan insanların toplumca saygı gördüğünü sonucunu çıkarmak mümkündür. Eserde kitap ya da kitap okumanın yaşamda önemli bir yer tuttuğu ve önemsendiği görülmektedir.

Okuma eğitiminde kitap okumayı sürekli hale getirmek ve alışkanlığa dönüştürmek nihai hedefler arasında yer almaktadır. Eserde, kitap okuma sırasında bazı insanların yarış içinde oldukları belirtilmiştir. Bu durum insanların kitap okuma konusunda bazı birikimlere sahip olduğunu göstermektedir.

3.4. Yazma

Yazma, bireyin duygu ve düşüncelerini çeşitli sembollerle dile getirerek kendini dışa vurmasıdır (Özbay, 2006: 121). Bu beceri sosyokültürel yaşamda önemli bir yer tutmaktadır. Bunun yanında eğitim-öğretim sürecinde gerçekleşmesi zaman alan bir beceri olarak da düşünülmektedir (Duran ve Akyol, 2010: 818; Coşkun, 2011: 67). Yazma becerisinin uzun bir süre alması ve geliştirilmesinde birçok faktör etkili olmaktadır. Özellikle yazma öğretimi ve uygulaması sırasında iç ve dış etkenler süreci etkilemektedir (Karataş, 2011: 22). Temel okuryazarlıktan kendini ifade edebilme ve bir konuya ilişkin düşüncelerini dile getirebilme aşamasına geçebilen birey yazma eğitiminin nihai hedeflerine ulaşma konusunda önemli bir mesafe almış demektir. Yazma becerisinin sadece mekanik değil, aynı zamanda eleştirel yönü de olan zihinsel bir süreçtir. Dil öğretiminde özellikle kuralların aktarılmasında yazma eğitiminin büyük bir katkısı bulunmaktadır. Eserde yazma becerisine ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir:

3.4.1. Divânü Lûgâti't-Türk'te Yazma Becerisi ile İlgili Bulgular

Alımğa: hakanın mektuplarını Türk yazısıyla yazan kimse (DLT, C.I, 2006: 143).

Ay bitiği: askerın adıyla azıgının yazıldığı defteri (DLT, C.I, 2006: 40).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

Bitiklik: yazı yazılacak nesne sahibi. I, 508, 511; “**Bitik bititge ogur**=kitap yazılacak zaman.” (DLT, C.II, 2006: 312).

Bitilgen: yazılan. “**Bu er süge bitilgen ol**=bu, daima orduda adı yazılı adam.” (DLT, C.I, 2006: 521).

Bitik bitindi: “Kitap yazıldı.” (DLT, C.III, 2006: 160).

Bititgü: “**Bitik bititgü ogur**=kitap yazılacak zaman.” (DLT, C.II, 2006: 321).

Bitik: kitap (DLT, C.I, 2006: 384).

Bitik: yazma, bu mastardır. “**Anıñ bitigi belgüüg**=onun yazı yazması, yazısı bellidir.” (DLT, C.I, 2006: 384).

Bitik: muska (DLT, C.I, 2006: 384).

Bitik bititküçi: yazdırıcı (DLT, C.II, 2006:318).

Bitik bititgü neñg: yazı yazılacak nesne (DLT, C.II, 2006:312).

Bititti: “**Ol bitik bititti**=o, kitap yazdırdı.” (DLT, C.II, 2006: 298).

Bitildi: “**Bitik bitildi**=kitap yazıldı.” (DLT, C.II, 2006:119, 139, 160).

Bitindi: “**Er bitik bitindi**=adam, kitap yazındı (kendi başına kitap yazdı).” (DLT, C.II, 2006: 140).

Bitişdi: “**Ol manğa bitik bitişdi**=o, bana kitap yazmakta yardım etti.” (DLT, C.II, 2006: 88).

Bıçgas: Uluslar arasında yapılan and ve bağlantı.

“**Bıçgas bitik kılurlar**

And key yeme berürler

Xandın basut tilerler

Basmıl Çomal tirkeşür”

Antlaşma yazısı yazıyorlar, sağlam yemin ediyorlar. Han’dan yardım istiyorlar, Basmıl, Çomal topluyorlar (DLT, C.I, 2006:449).

Bürüldi: “**Bitik bürüldi**=kitap, mektup buruşturuldu, büküldü.” (DLT, C.II, 2006: 131).

Çekdi: “**Ol bitik çekdi**=o kitabı noktaladı.” (DLT, C.II, 2006: 27).

Çekildi: “**Bitik çekildi**=kitap noktalandı.” (DLT, C.II, 2006: 133).

Çekindi: “**Er bitikge çekik çekindi**=adam, kitaba nokta koymayı üzerine aldı.” (DLT, C.II, 2006: 149).

Köçürdi: “**Ol bitik köçürdi**=o, kitap yazdı.” (DLT, C.I, 2006: 75).

Ötgürdi: bir şeyi bir şeyden öte geçiren kimse için söylenen sözdür. “**Ol ewge bitig ötgürdi**=o, eve mektup gönderdi.” (DLT, C.I, 2006: 226).

Ötrüşdi: herhangi bir şeyde yarış ve yardım için de kullanılan söz. “**Olar bir birge bitik ötrüşdi**=onlar birbirine mektup gönderdiler.” (DLT, C.I, 2006: 232).

Uç: Türklerin kalem yaptıkları bir ağaç (DLT, C.I, 2006: 35).

Üjükle: hece, harf. “**Bitik üjükle**=harfleri ve kitabı heceledi.” (DLT, C.I, 2006:71).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

Tamgaladı: “Ol bitik tamgaladı=o, kitaba, mektuba Hakanın damgasını, turasını vurdu.” (DLT, C.III, 2006: 353).

Tizdi: dizmek (tizer-tizmek). “Ol söz tizdi=o söz dizdi.” (DLT, C.II, 2006: 7)

Türdi: “Er bitik türdi=adam kitabı dördü.” (DLT, C.II, 2006: 39, 127).

Türüşdi: “Ol manğa bitik türüşdi=o, bana kitap dürmekte yardım etti.” (DLT, C.II, 2006: 95).

Türündi: “Er öz bitikin türündi=o, kendi kitabını dürdü.” (DLT, C.II, 2006: 145).

Yartu: üzerine bir şey yazılan levha, tahta (DLT, C.III, 2006: 30).

Yazıçı: yazıcı, hısımlar arasında mektup getirip götürən elçi (DLT, C.III, 2006: 55).

Yazdı: “Ol bitik yazdı=o, kitap yazdı.” (DLT, C.III, 2006: 59).

Yotturdum: “Men anğar bitik yotturdum=ben ona yazı sildirdim.” (DLT, C.III, 2006: 94).

Yodhluşdı: “Bitikler yodhluşdı= kitaplar silindi.” (DLT, C.III, 2006: 105).

Yodhsadı: “Ol bitik yodhsadı=o, kitabı silmek istedi.” (DLT, C.III, 2006: 305).

Yodhuldi: yazılı defter (yodhulur-yodhulmak). “Anıñ atı aydın yodhuldi=onun adı Hakanın defterinden silindi.” Silinen ya da yok edilen bir şey için de böyle söylenir (DLT, C.III, 2006: 77).

Eserde, yazma becerisi kitap okuma ya da okuma becerisiyle birlikte ele alınmıştır. Bu beceri, temel anlamıyla kitap yazma, mektup yazma, liste yazma, ordu ile ilgili bilgileri deftere yazıp arşivleme şeklinde kullanılmıştır. Bunun yanında, yazma eylemi eserde yazıcı şeklinde verilerek bir meslek olarak da ele alınmıştır. Devletlerarası ilişkilerde yazmanın antlaşmalarda kullanıldığı ve bu yönüyle insanlar arasında bağlayıcılık niteliği taşıdığı ve yazıya geçirilen bilgilerin ise değerli olduğuna dikkat çekilmiştir. Aynı zamanda yazma eylemi, mektup anlamında ve iletişim aracı olarak da kullanılmıştır.

Esere yazma eğitimi ve öğretimi açısından bakıldığından ise yazmanın süreklilik arz ettiği (mektup yazma) ve yazının kişinin özelliklerini yansıtmada yeri olduğu görülmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Eserde, dil öğretiminin önemli bir kültür aracı olduğu, dil öğreticisinin, belli bir bilgi birikimine sahip olması ve bu bilgiyi aktarmada usta olması gerektiği vurgusu yapılmıştır. Yapılan birçok çalışmaya göre de dil öğretimi yapılırken aslında kültür öğretiminin de yapıldığı belirtilmektedir (Erdem, 2007: 24; Seale, 1981: 2; Kocaoğlu, 1999: 48; Ajayi, 183; Çifçi, 2004: 581-596). Eserde kültür unsurlarının önemli olduğu, dil öğretimi yapılırken bu unsurlardan sıkça yararlandığına dair çeşitli örnekler verilmiştir. Bu anlamda dil öğretimi, kültür öğretimiyle paralel yürütülmüştür. Dil becerileri verilirken dille ilgili ağır kurallardan uzak durulmuştur. Dinleme, konuşma, okuma, yazma beceriler ile dil bilgisi kuralları kültürel motifler merkeze alınmış; eserde kelime, kültür ve dili öğrenen toplum kavramları bir arada düşünülerek verilmiştir. Topluma ait destanlar ya da şiirler öğretim sırasında bu üç unsur arasında anlam bularak eserde yer almıştır. Her bir beceri için günlük konuşmalarda kullanılan kelimelerden hareketle değişik bölgelerdeki kelimelerin farklı söyleyiş ve yazılışları karşılaştırmalı bir şekilde verilmiştir. Bu durum dil öğretiminde karşılaştırma yönteminin kullanılması ve dil öğretim yaklaşımlarına ışık tutması açısından dikkat çekilmesi gereken bir özellik olarak görülmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

Eserde dil bilgisi kurallarının doğrudan verilmediği bunun yerine bu kuralların, kavramların söyleyiş ya da yazılış özelliklerinden hareketle kelimelerin kullanım özellikleri aracılığıyla verilme yoluna gidildiği belirlenmiştir. Böylece ezber bilgi vermek yerine dile ait özellikler sezdirilmeye çalışılmıştır. Bu yaklaşım dil öğretiminin doğal ortamdan hareketle verilmesi ilkesiyle örtüştüğü görülmektedir (Çifçi, 1998: 61; Çelebi, 2006: 305). “Dil bilgisi dersleri kural öğreten değil, dili kullandırarak kurallarını sezdireni; kuralı ezberleten değil, öğrencinin yaşantısına sokan bir içerikte tasarlanmalı (Karadüz, 2007: 288)” ve dil öğretiminde gerekli tekrarların yapılması gerektiği (Yangın, 2002: 35) yaklaşımı eserde sıkça kullanılmıştır. Eserde dilin kuralları değil dilin estetik ve sanat yönü ön plana çıkarılarak toplumun kültürel ve dil zenginliğine vurgu yapılmıştır. Örneğin konuşmanın kurallarını vermek yerine doğrudan nasıl yapılacağına dikkat çekilmiştir. Konuşma sırasında birisinin sözünün kesilmesi ve bu nedenle ortaya çıkan sorunun çözümü hemen ardından gelen örnekle giderilme yolu seçilmiştir. Bu da öğreticinin, dil öğretimi sırasında kural vermek yerine, dilin günlük işleyişini dikkate alıp uygulamaya ağırlık vermesi gerektiğine işaret etmektedir.

Eserde dört temel beceri (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) bağlam içerisinde verilmiştir. Bu anlamda dinleme kurallarını, dinleme ile ilgili bulgular incelendikten sonra ortaya çıkmaktadır. Dinleme sırasında konuşanın sözünü gereksiz yere kesilmemesi ve konuşanın dikkatini dağıtılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun için de karşıdaki kişinin sabırla dinlenilmesi önerilmiştir. Konuşma becerisi ile ilgili örnekler verilirken de günlük konuşma örneklerinden sıkça faydalanılmış ve aynı kelimenin farklı kullanımlarıyla ilgili bilgi ve örnekler verilmiştir. Bu yaklaşım dilin işlevsel özelliğinin göz önünde bulundurulması noktasında dikkat çekici bir özellik olarak düşünülmüştür. Konuşma sırasında güzel söz ve iltifatın son derece önemli ve bu yaklaşımın karşıdaki kişiyi ikna etmenin vazgeçilmez unsurlardan biri olduğu bilinmektedir. Eserde okuma ve yazma becerisi arasında sürekli bağlantı kurulmuş, “Okıdı (okudu)” kelimesi “bitik (kitap, yazı)” kelimesiyle birlikte örneklendirilmiştir. Eserde, okuma eylemi ya da davranışı saygınlığın ifadesi olmuş, toplumca önemsendiği sonucu ortaya çıkmıştır. Çünkü kitap yazma veya yazdırma işi eserin birçok yerinde kullanılmıştır. Eserdeki okuma kavramlarına okuma eğitimi ya da öğretimi açısından bakıldığında, eserde okuyan kişinin toplumca saygı gördüğü ve bunun bireye bir ayrıcalık kazandırdığı görülmektedir. Bunun yanında okuma eyleminin insanlar arasında bir iletişim kurma aracı olduğu, okuma sayesinde çeşitli sosyal paylaşımların yaşanmasına ortaklık yaptığı görülmüştür. Bu anlamda okumayla ilgili çeşitli etkinliklerin yapıldığına dair örneklere rastlanılmıştır. Aynı şekilde yazma becerisi olanların da tıpkı okumadaki gibi önemsendiği ve yazı yazmayı bilenlerin kamuda, çeşitli devlet işlerini kayıt altına alma ve arşivlemede görev aldıkları belirlenmiştir. Ayrıca eserde, yazma işini yapan görevlilerin kullandığı yazma aracı ve yazının geçirildiği nesnelere hakkında da örnekler verilmiştir.

Eserde ana dili becerileri organizeli bir şekilde verilmiş, becerilerin anlaşılabilirliği güncel örneklerle desteklenerek arttırılmaya çalışılmıştır. Dinleme becerisi konuşma ile okuma becerisi ise yazma ile birlikte ele alınmıştır. Eğitim ve öğretim açısından değerlendirildiğinde ise genelde dil öğretiminin özelde ise becerilerin bütüncül bir yaklaşımla verildiği görülmüştür.

Kaşgarlı Mahmut'un eserinde, unutulmuş ya da güncel olmayan kelimeler yerine o dönemde insanların günlük konuşmalarında en sık kullandıkları kelimeleri örnek olarak seçmesi, dil öğretiminde uygulanması gereken temel yaklaşımlara ışık tutması açısından önem arz etmektedir. Bu anlamda eserde, dil öğretiminin aktif kelimelerden hareketle yapılmasına dikkat çekilmiş, bunun yanında konuşma ve yazmada yazılış ya da söyleyişleri farklı olan kelimelerin yerel söyleyişten kaynaklandığı belirtilmiş, konuşma ve yazı dilinin farklı olduğu sık sık tekrar edilmiş, böylece dil öğreticilerinin öğrencilikle ilgili taşıması gereken nitelikler de gözler önüne serilmiştir. Bununla birlikte dili öğrenecek olan yabancıların sahip oldukları dilsel niteliklerin tahlil edilip onların konuşma dillerindeki kelimelerin karşılıklarının da verilmesiyle dil öğretiminin daha

Turkish Studies

anlaşılır bir duruma getirileceği vurgulanmıştır. Bu bağlamda çağdaş dil öğretim yöntemlerinden olan yaşayarak öğrenme yönteminin eserde sıkça kullanılması DLT'nin dil öğretim yöntemleri açısından ne kadar güncel olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

- AJAYI L. J. (2005). A Sociocultural Perspective: Language Arts Framework, Vocabulary Activities and English Language Learners in a Second Grade Mixed Classroom. *Journal of Instructional Psychology* 32(3), 180-195.
- AKARSU B. (1984). *Dil-Kültür Bağlantısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- AKSAN D. (1999). *Anlambilim*. Ankara: Engin Yayıncılık.
- AKSAN D. (1975). Ana Dili. *Türk Dili*, 285, 10-20.
- AKYOL H. (2006). *Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri* Ankara: Kök Yayıncılık.
- CANPOLAT M. (1999). Kâşgarlı Mahmud ve Etimoloji. *Dîvanü Lûgat-it-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri* (7-8 Mayıs 1999). Ankara: TDK Yayınları.
- COŞKUN E. (2011). Yazma Eğitiminde Aşamalı Gelişim. İçinde: Murat Özbay (Editör), *Yazma Eğitimi*. (Sayfa: 45-82). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- ÇELEBİ M. D. (2006). Türkiye'de Ana dili Eğitimi ve Yabancı Dil Öğretimi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 285-307.
- ÇİFÇİ M. (1998). Türkçe Öğretiminde Temel İlkeler. *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 59-71.
- ÇİFÇİ M. (2000). Sesli Okuma. *Bilge Dergisi*, 24, 178-183.
- ÇİFÇİ M. (2004). Kâşgarlı Mahmud'un Dil Öğretim Yöntemi Üzerine. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*. (C. I, Sayfa: 581-596), Ankara: TDK Yayınları.
- ÇİFÇİ M. (2001). Dinleme Eğitimi ve Dinlemeyi Etkileyen Faktörler. *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, II, 2, 165-177.
- ÇİFTÇİ Ö. (2007). Aktif Dinleme. *Milli Eğitim*, 176, 231-242.
- DEMİR C. ve YAPICI M. (2007). Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, IX, 2, 177-192.
- DURAN E. ve AKYOL H. (2010). Bitişik Eğik Yazı Öğretimi Çalışmalarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(4), 817-838.
- ERDEM İ. (2007). İlköğretim II. Kademedeki Dil Bilgisi Öğretiminin Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- GÜNEŞ F. (2007). Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma. Ankara: Nobel Yayınları.
- HARLEY B. (2000). Listening Strategies in ESL: Do Age and L1 Make a Difference? *TESOL Quarterly*, 34(4), 769-776.
- ÖZBAY M. (2001). Türkçe Öğretiminde Dinleme Becerisini Geliştirme Yolları. *Türk Dili Dergisi*, 589, 9-15.
- ÖZBAY M. (2003). Türkçe Öğretiminde İhmal Edilmiş Bir Alan: Dinleme Eğitimi. *Cumhuriyetin Kuruluşunun 80. Yılında Türkçe Öğretimi*. Ankara: ANAÇEV Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/2 Spring 2012

- ÖZBAY M. (2006). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II*. Ankara: Öncü Kitap.
- ÖZBAY M. (2005). *Dinleme Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖZDEMİR E. (1983). Anadili Öğretimi. *Türk Dili*, 379-380, 24.
- KARADÜZ A. (2007). Dil Bilgisi Öğretimi, İçinde: Ahmet Kırkkılıç-Hayati Akyol (Editörler), *İlköğretimde Türkçe Öğretimi*. (Sayfa: 45-53), Ankara: PegemA Yayıncılık.
- KARATAY H. (2011). Süreç Temelli Yazma Modelleri: Planlı Yazma ve Değerlendirme İçinde: Murat Özbay (Editör), *Yazma Eğitimi*. (Sayfa: 21-42). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- KAŞGARLI M. (2006). *Divanu Lugat'it Türk Tercümesi*. (Çev: Besim Atalay), C. I, Ankara: TDK Yayınları.
- KAŞGARLI M. (2006). *Divanu Lugat'it Türk Tercümesi*. (Çev. Besim Atalay), C. II, Ankara: TDK Yayınları.
- KAŞGARLI M. (2006). *Divanu Lugat'it Türk Tercümesi*. (Çev. Besim Atalay), C. III, Ankara: TDK Yayınları.
- KAVCAR C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin Yayınevi.
- KOÇAOĞLU T. (1999). Modern Dilbilimi Açısından Dîvanü Lûgat-it-Türk'e Bir Bakış. *Dîvanü Lûgat-it Türk Bilgi Şöleni Bildirileri*. (7-8 Mayıs 1999). Ankara: TDK Yayınları.
- SEALE B. A. (1981). *An Evaluation of the Cultural Content of ESL Reading Textbooks*. USA: The Florida State University College of Education.
- SEVER S. KAYA Z. ve ASLAN C. (2006). *Etkinliklerle Türkçe Öğretimi*. Ankara: Morpa Yayınları.
- ŞAHİN A. (2011). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Dinleme Becerisi Farkındalıklarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre İncelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi SBE Dergisi*, 2(1): 178-188.
- TAŞER S. (1982). *Örneklerle Konuşma Eğitimi*. İstanbul: Papirus Yayınları.
- TEMUR T. (2001). Dinleme Becerisi. İçinde: Leyla Küçükahmet (Editör), *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8*, Ankara: Nobel Yayın, Dağıtım.
- THOMPSON, G. E. FRIEND, M. SMITH, P. L. (1987). *Listening Strategies for the Language Arts, Language Arts Instruction and the Beginning Teacher: A Practical Guide*. New Jersey: Englewood Cliffs.
- TULASIEWICZ W.; ADAMS A. (2005). *Teaching the Mother Tongue in a Multilingual Europe* London.
- WACKER K. ve HAWKINS K. G. (1996). Curricula Comparison for Classes in Listening, *International Journal of Listening*, 10, 14-28.
- WELSCH R. G. (2006). Increase Oral Reading Fluency, *Intervention School and Clinic*, 41(3), 180-183.
- YALÇIN A. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- YANGIN B. (2002). *Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*. Ankara: Dersal Yayıncılık.
- YILDIRIM A. ve ŞİMŞEK H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.